

FILOSOFIA EDUCAȚIEI & SPAȚIUL EUROPEAN AL EDUCAȚIEI

Simion Roșca

*Doctor în Filosofie, Conferențiar Universitar,
Profesor Universitar Interimar la Catedra Management
și Comunicare Profesională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Moldova*

*Prosperitatea unui popor depinde mult mai mult de sistemul său
de educație decăt de instituțiile sale sau de guvernarea sa.*
Gustave le Bon

Rezumat. Reforma în educație, derulată în condițiile unei tranziții de la o societate totalitară spre una democratică, a determinat un amplu proces de destrămare a valorilor anterioare, puternic ideologizate și îndochinate, lăsând un mare gol pentru noile valori, care însă au întârziat să apară. Așa cum structurile sociale, economice, culturale specifice unei societăți care abia a pornit pe calea democrației sunt în curs de consolidare, nici valorile corespunzătoare acestor structuri, inclusiv cele specifice educației, nu s-au conturat pe deplin în conștiința pedagogică. Drept urmare, la nivelul procesului de învățământ se constată astăzi un vacuum, rezultat din erodarea vechilor valori și lipsa de rapiditate în înlocuirea lor cu un sistem de valori noi, fapt ce prezintă consecințe majore în planul educației, în special pe dimensiunea moral-axiologică a acesteia. Din acest considerent Republica Moldova a adoptat o Strategie de dezvoltare „Educația 2030”, aliniindu-se, astfel, la cadrul strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării în perspectiva realizării și dezvoltării în continuare a spațiului european al educației (2021–2030).

Cuvinte-cheie: educație, filosofia educației, spațiul european al educației, strategia de dezvoltare, programe de educație, formare și învățare.

Educația reprezintă unul dintre domeniile de cunoaștere cu mari implicații în vastul proces al dezvoltării umane și sociale. Ideea conform căreia conținutul educației, dar și practicile sociale și instituționale asociate acesteia, sunt fundamentale pentru dezvoltarea unei societăți, se bucură de o adeziune aproape unanimă, iar intuițiile morale comune sunt adesea un bun punct de pornire pentru o cercetare mai atentă a rolurilor pe care se consideră că ar trebui să le joace educația în societăți democratice.

Rolul educației este cu atât mai pregnant cu cât complexitatea lumii în care trăim este în creștere. De la o generație la alta, indivizii sunt mai educați din perspectiva extinderii accesului formal la sistemul de învățământ, a numărului

de ani de școlarizare și a standardelor aparent mai ridicate fixate pentru definirea performanțelor; implicit, crește și coeficientul de inteligență. Mai mulți factori se conjugă pentru a genera această evoluție, printre care: noi deprinderi mentale și sociale influențate de dezvoltarea tehnologiei, creșterea numărului de ocupații mai solicitante cognitiv, îmbunătățirea abilităților de a rezolva testele standardizate care măsoară diverse componente ale inteligenței. În toate aceste cazuri, sistemul educațional joacă un rol important prin selecția disciplinelor la care sunt expuși indivizii, stabilirea priorităților, a standardelor, a metodelor și a stilurilor de învățare, definirea indicatorilor de performanță și a criteriilor care jalonează accesul către trepte superioare de educație, stabilirea calificărilor asociate unor poziții profesionale dezirabile ș.a. [4, p. 137–138]. Grație acestor schimbări, educația se conturează ca un fapt pluridimensional, aflat sub incidența abordărilor din domenii conexe: filosofie, sociologie, psihologie, biologie, antropologie, economie, politologie, igienă etc.

Omenirea a acumulat un imens tezaur de cultură – filosofică, științifică, artistică, religioasă. Dar cine beneficiază de acest tezaur, câți sunt cei care au acces la aceste valori, le înțeleg, își pot umple sufletul și mintea de înțelepciunea și frumusețea lor. Rolul decisive aici îl are educația. Încă 2500 de ani Confucius a constatat, că “natura ne aseamănă iar educația ne deosebește” [3, p. 85]. Educația are o misiune titanică. În prezent, globalizarea, fenomenul ce a influențat puternic societatea prin dezvoltarea rapidă a comerțului, investițiilor și tehnologiilor, are efecte și asupra culturii, identității dar și a educației. Diferite teorii, asociază globalizarea în raport cu identitatea și cultura, ca fiind un factor de risc, dar există și susținători ai ideii beneficiilor și oportunităților de dezvoltare a sectorului cultural prin fenomenul globalizării. Prin armonizarea legislației, a instituțiilor și administrației se produce un grad de omogenizare al ideilor, idealurilor și practicilor sociale ce ulterior se constituie ca amenințări la adresa culturilor locale prin importarea modelelor vestice-americeane. Sub un alt aspect, prin competiția globală, prin diversificarea ofertelor și conturarea specificității produselor culturale, se produce eterogenizarea culturală prin sporirea varietății produselor culturale. Astfel este redescoperită importanța culturilor tradiționale, a valorilor comunitare și implicit a multiculturalității. Putem aduce în discuție și o a treia valență a globalizării, de a crea o formă hibridă a culturii prin apariția unor forme mixte de practici creative și expresii culturale. Este evident, că educația nu reușește să facă față acestor probleme.

Societatea a înțeles, până la urmă, că haotic această problemă nu poate fi rezolvată, că ea necesită forte multiple de remediere. Educația este, totuși, fundamentul dezvoltării personale, al capacității de inserție profesională și al cetățeniei active și responsabile. Este esențială pentru vitalitatea societății și a economiei europene. Accesul, pe tot parcursul vieții, la programe de educație, formare și învățare favorabile incluziunii și de calitate este un drept al tuturor cetățenilor, consacrat și de Pilonul european al drepturilor sociale [7, p. 11].

În acest context, înțelegând complexitatea dilemei, Uniunea Europeană a elaborat un Spațiu european al educației [8, p. 35–38] care va funcționa în sinergie cu Agenda pentru competențe în Europa [5, p. 3] și cu Spațiul european de cercetare [9, p. 1–12], pentru a permite valorificarea cunoștințelor și transferarea acestora în fundamentul redresării și prosperității Europei.

Consiliul Uniunii Europene recunoaște, că valorile fundamentale și democratice ale Europei sunt contestate și că războiul Rusiei împotriva Ucrainei a transformat peisajul geopolitic și, respectiv, consideră, că eforturile comune și cooperarea transnațională și transfrontalieră în domeniul educației și formării nu doar facilitează și consolidează răspunsurile Uniunii și ale statelor membre la nevoile apărute ca urmare a agresiunii, ci și contribuie la consolidarea valorilor și a principiilor noastre educaționale esențiale, cum ar fi incluziunea, echitatea, libertatea academică și autonomia instituțională, precum și valorile noastre comune și unitatea noastră în Uniune.

Reforma în educație, derulată în condițiile unei tranziții de la o societate totalitară spre una democratică, a determinat un amplu proces de destrămare a valorilor anterioare, puternic ideologizate și îndochinate, lăsînd un mare gol pentru noile valori, care însă au întârziat să apară. Așa cum structurile sociale, economice, culturale specifice unei societăți care abia a pornit pe calea democrației sunt în curs de consolidare, nici valorile corespunzătoare acestor structuri, inclusiv cele specifice educației, nu s-au conturat pe deplin în conștiința pedagogică. Drept urmare, la nivelul procesului de învățămînt se constată astăzi un vacuum, rezultat din erodarea vechilor valori și lipsa de rapiditate în înlocuirea lor cu un sistem de valori noi, fapt ce prezintă consecințe majore în planul educației, în special pe dimensiunea moral-axiologică a acesteia.

Aici putem constata, că sistemul educațional din Republica Moldova, care din 2005 a aderat la Procesul de la Bolona, s-a confruntat, chiar de la începuturile reformării sale, cu o lipsă de claritate în ceea ce privește axele valorice ale educației și noile valori de promovat într-o societate democratică, astfel încât unul dintre cele mai ambițioase scopuri pe care le-au formulat strategii reformei – *valorizarea personalității umane prin educație* – așa și nu a mai fost atins, deși au trecut atîția ani. Cu toate acestea, reprezentanți ai curentului fenomenologic (A. Maslow, C. Rogers ș.a.) [2, p. 100–101] au sugerat necesitatea trecerii de la pedagogia raționalității la orientarea umanistă în educație, iar teoriile psihologice contemporane, dintr-o perspectiva pozitivistă (de ex. a lui G.W. Allport) au scos în evidență, în anii 80 ai secolului trecut, nevoia de „spiritualizare a structurii și dezvoltării personalității umane” [1, p. 36–42].

Un învățămînt autentic, bun, cultivă înainte de toate valorile culturale (identitatea culturală/ națională/ lingvistică, conștiința istorică/națională etc.), valorile morale (cumsecădenia, omenia, bunătate etc.), valorile sociale, individuale etc., iar învățarea autentică se produce doar atunci cînd profesorul

însuși este un model de personalitate morală, acceptă elevul așa cum este el, îi înțelege și îi respectă sentimentele. În acest sens, este foarte important ca educatorul/profesorul să (re)cunoască faptul, că valorile sînt transcendente conștiinței umane și că ele se reconstruiesc mereu de către fiecare persoană: tânără sau adultă.

Celebra afirmație a lui Kant [6, p.17] precum , că *omul devine om numai prin educație* – sugerează ideea că educația rămâne a fi șansa esențială de a depăși starea actuală de lucruri din societate. Însă această afirmație solicită astăzi răspuns la cel puțin trei întrebări fundamentale și anume, ce fel de om ne propunem să formăm prin educația de bază?; ce valori ale educației trebuie selectate în acest scop? și ce conținuturi educaționale pot asigura formarea tipului respectiv de personalitate?

Reeșind din aceste considerente Republica Moldova a adoptat o Strategie de dezvoltare „Educația 2030” [10, p. 4], aliniindu-se, astfel, la cadrul strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării în perspectiva realizării și dezvoltării în continuare a spațiului european al educației (2021-2030). Dintre obiective incluse în Strategie se regăsesc sporirea calității educației, implementarea tehnologiilor digitale, precum și asigurarea sistemului educațional cu personal didactic calificat și competent. Implementarea Strategiei „Educația 2030” va contribui la realizarea obiectivelor de integrare europeană pe domeniul educației.

Republica Moldova își propune astfel, prin acest document strategic să asigure nu numai calitatea educației și formării profesionale, dar și să facă conexiunea între domeniul educațional și piața muncii, care este în continuă dezvoltare. Printre acțiunile care vor sprijini creșterea accesului la educație de calitate se numără și programe de incluziune, atât pentru copiii și tinerii din grupurile vulnerabile sau pentru cei cu dizabilități, cât și pentru adulți.

References:

1. Allport G. W. (1991) *Structura și dezvoltarea personalității*, București: EDP, 571 pag.
2. Anitei Mihai (2008) *Istoria Psihologiei*. Univ. București: Editura CREDIS, 113 pag.
3. Confucius. *Analecte*, București: Humanitas, 1995, XVII, 2., 320 p.
4. Dascălu I. (2017) Educație, autonomie și ideologie: o reconstituire a filosofiei educației a lui Michael Oakeshott. În *Revista de Filosofie*, 2017, nr. 1, tomul LXIV, pp. 135–148.
5. *DOCUMENT DE REFLECȚIE PRIVIND DIMENSIUNEA SOCIALĂ A EUROPEI*, Bruxelles, 26.4. 2017 COM(2017) 206 final, 37 pag.
6. Kant I. (2002) *Despre pedagogie*, București: Paideia, 80 pag.
7. *Pilonul european al drepturilor sociale*, 24 pag. Available at: <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/ro/index.html> <https://www.vest.ro/api/documents/d/3361d587f3f6cd262cffe37b280803db>; <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/ro/index.html>
8. Rezoluția Consiliului privind spațiul european al educației în perspectiva anului 2025 și mai departe (2023/C 185/08), în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 26.5.2023,

C185/38, pag. 35–38. Available at : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2023:185:FULL>

9. *Spațiul european de cercetare*. Available at: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14989-2018-INIT/ro/pdf>

10. STRATEGIA DE DEZVOLTARE „EDUCAȚIA 2030”, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 134–137, partea a II, 20 aprilie 2023, 96 pag.